

Odla vilda växter i trädgården

Det finns många fördelar med att försöka få vilda, svenska växter att etablera sig i trädgården. De är fina, det är billigt, viktigt för pollinatörer och bra för de vilda växterna i vår närhet.

Man brukar benämna dem "inhemska" – växterna som etablerat sig i landet innan 1800-talet. Lite slarvigt innefattar det arter som finns med i svenska floror (böcker om växter). Dessa växter är tyvärr ofta svåra att få tag på hos plantskolor och för att få dem i din trädgård kan du behöva göra hela jobbet själv. Men det är inte speciellt svårt och det finns många fördelar. Inte minst för djurlivet.

Trädgårdsväxter som inte härstammar från Sverige kan vara en bra källa till näring åt pollinatörer om växterna producerar mycket nektar eller

pollen, men för att bidra till den biologiska mångfalden i ännu högre grad är det en fördel om trädgården även innehåller inhemska växtarter. Det är dessa som alla bin, humlor, fjärilar, skalbaggar och andra småkryp i Sverige har anpassat sina liv efter under tusentals år. De har anpassat sina livscyklar till växternas blomning så att de utnyttjar tillgången till föda maximalt.

Specialister måste ha en viss växt

Vissa insekter är till och med helt beroende av en viss inhemsk växt. Det gäller till exempel

Förslag på växter

Vårärt

Växer i skuggiga områden och vill ha relativt hög fuktighet. Stor nektarproduktion.

Blomtid: maj-juni
Höjd: 20–40 cm

Rödblära

Vill ha näringsrik jord på en halvskuggig plats.

Blomtid: maj-aug
Höjd: 30–80 cm

Blåeld

Mycket stor nektarproduktion. Trivs på torra, näringsfattiga platser med mycket sol.

Blomtid: juni-juli
Höjd: 25–100 cm

Käringtand

Väldigt många arter nyttjar växten som mat eller livsmiljö. Klarar varierade miljöer – från sol och torka till halvskugga och fukt. Fröna kräver stratifiering (nedkyllning) i upp till en månad.

Blomtid: juni-aug
Höjd: 10–40 cm

Smällglim

Vill ha relativt mager jord och sol med viss skugga.

Nyttjas av många insekter.

Blomtid: juni-aug
Höjd: 30–80 cm

Åkervädd

Hittas på torra, magra marker med sol och viss skugga. Har stor nektarproduktion.

Blomtid: juni-aug
Höjd: 25–60 cm

Röllika

Över 100 arter nyttjar röllika som mat eller livsmiljö och den har stor nektarproduktion.

Klarar en solig och torr plats.

Blomtid: juni-okt
Höjd: 20–70 cm

Rödklint

Med sin mycket stora nektarproduktion är det en populär växt hos insekter. Vill ha måttlig fukt och sol till halvskugga.

Blomtid: juli-sept
Höjd: 30–80 cm

Liten blålocka

Trivs på öppna marker med mager eller sandig jord. Soligt, men med viss skugga.

Blomtid: juli-sept
Höjd: 20–30 cm

Vårärt.

många fjärilsarter. Som vuxna äter de från många olika växtarter, även främmande trädgårdsväxter, men i larvstadiet är de mer kräsna och kan behöva en specifik värdväxt för att överleva. Det är en av huvudanledningarna till att inhemska växtarter är så viktiga och att det kan vara en avgörande insats att odla dem i trädgården.

Ännu bättre än att ha inhemska växter i trädgården är om växterna dessutom härstammar från närmiljön. En röllika som spridit sig in i din trädgård från naturen runt omkring är överlag lämpligare än en röllika från en annan del av landet eller som kanske odlats upp i ett växthus utomlands. Den vilda röllikan från närnaturen har nämligen gener som anpassats till klimatet och förhållandena på just den här platsen. De får blad och går i blom vid en lämplig tid på året och insekter i närheten är anpassade till dess cykler. En importerad röllika är anpassad till ett annat klimat och har andra gener. I värsta fall kanske den inte blommar när insekterna som är beroende av den skulle behöva dess näring och det finns en risk att humlor och bin korspollinerar de främmande röllikorna med deras vilda släktingar och på så sätt försvagas generna och blir sämre anpassad till det lokala klimatet.

Samla in fröer

Bland det bästa du kan göra för insekterna i din trädgård är därför att samla in fröer från vilda

Käringtand.

Smällglim.

växter i närheten (se faktarutan för regler). Det är inte svårt. När du tar en promenad på sommaren kan du notera var det växer blommor som du tycker är vackra. Ta med en flora eller använd en app (exempelvis Artsorakel, GardenR eller Plantnet) för att försöka bestämma vilken art det är. Om den inte är fridlyst eller invasiv och om du får plocka blommor på den aktuella platsen kan du återvända dit efter att blomningen är över och det bildats frön. Det brukar ofta ta några veckor efter att blomningen är över.

En bra plats att samla fröer är i vägkanter, helst vid små vägar som inte är så hårt trafikerade. På dessa platser kan man hitta en hel del fina inhemska arter och det brukar finnas tillräckligt stora bestånd för att det ska gå att plocka en del frön. Eftersom inte alla frön kommer gro är det bra att räkna med ett visst svinn.

Tänk dock på att det behöver finnas kvar frön i naturen för att växterna ska kunna sprida sig och överleva. Ta därför aldrig mer än en bråkdel av en växts eller bestånds frön. Nöj dig med ungefär tio procent av dem så är du på den säkra sidan.

Skapa rabatt med inhemska växter

Att odla inhemska växter är inte bara en insats för naturen. Det kan också bli väldigt fint i din trädgård. En rabatt full med vädtklint, renfana,

blålockor, smällglim eller hampflockel är en fest både för ögon och pollinatörer. Antingen om du skapar en blandrabatt med mängder av färgnyanser eller om du samlar samma art tillsammans i ett tätt bestånd.

En annan fördel med att odla vilda växter är att det är ett av de bästa sätten att lära känna dem. Kunskapen om våra vilda växter har tyvärr försämrats och den så kallade "växtblindheten" breder ut sig. Hur många svenskar känner idag igen arterna i Evert Taubes visa "Sjösala vals": Gullviva, mandelblom och kattfot? Och hur många kan namnge sju arter som blommar vid midsommar och som traditionsenligt ska läggas under kudden?

Sist men inte minst är det inte så många som odlar inhemska arter så det kommer säkerligen bli ett uppskattat inslag i din trädgård och ett samtalsämne med grannar och besökare till trädgården. Och sådana samtal, om vikten av att bevara våra inhemska arter, behöver vi ha.

Så odlar du vilda växter

För att lyckas odla vilda växter från frön så gäller det att tänka på samma saker som med alla fröer och alla växter. Vad vill de ha för jord, vill de ha det soligt eller skuggigt? Behöver de mycket vatten eller vill de ha på gränsen till torka? Tänk på hur det såg ut där de växer i naturen.

Generellt är många vilda växter lätta att od-

Åkervädd.

Röllika.

la. De är trots allt anpassade till vårt klimat. Det går att så dem direkt på sensommaren eller hösten när fröna släpper. Då får du också hjälp med stratifiering under vintern om fröna behöver kylas ned en period. Bara sprid dem och tryck försiktigt ned dem där du vill ha växterna och vattna en del i början, men tänk på att inte alla frön kommer klara sig. De flesta arter är anpassade till jordar med lite mindre näring än vad trädgårdsväxter behöver. Att blanda såjord med grus är en metod för att få rätt nivå av näringstillgång.

Förutom att så fröna direkt går det också att förvara dem torrt och svalt över vintern och så dem i krukor med blomjord på våren. När de tagit sig kan de planteras ut på en lämplig plats som påminner om hur den växer i naturen.

TEXT OCH FOTO: ERIK HANSSON
Producerat i samarbete med Rikare Trädgård,
(rikaretradgard.se).
Illustrationer: Filippo Vanzo

Regler

Det är inte tillåtet att plocka vilka fröer som helst i naturen. Du får till exempel inte ta från fridlysta växter. Det gäller alla våra 43 arter orkidéer och 232 andra växtarter och det kan variera från landskap till landskap. Blåsippa och liljekonvalj är till exempel fridlysta i vissa områden. Se komplett lista hos Naturvårdsverket.

Tänk också på att det kan gälla särskilda regler i naturreservat och nationalparker. Förutsatt att föreskrifterna inte förbjuder plockandet av blommor eller frön så är det okej att plocka frön. Men plocka aldrig mer än en bråkdel av beståndet.

RIKSFÖRBUNDET
SVENSK TRÄDGÅRD